

LBRIS

We know
books

LIVIU REBREANU

Ciuleandra

Prefață de Ion Simuț
Fișă biobibliografică și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA LIVIU REBREANU

CUPRINS

<i>Un roman al speculației psihiatrice</i>	7
<i>Bibliografia celor mai moderne interpretări ale romanului Ciuleandra</i>	25
<i>Fișă biobibliografică</i>	26
<i>Referințe critice</i>	28
<i>Notă asupra ediției</i>	37
<i>Ciuleandra</i>	39

I

– Taci!... Taci!... Taci!...

O prăvălise pe sofa și, cu genunchiul drept, îi zdrobea sânii. Degetele și le înfipsese în gâtul ei plin și alb parc-ar fi vrut să înăbușe un răspuns de care se temea. Îi simțea corpul zvârcolindu-se, întocmai ca sub o îmbrățișare fierbinte, și zvârcolirea îl înfuria mai nătâng.

– Taci!... Taci!...

Repeta același cuvânt, cu același glas horcăit, fornăind pe nas rar, prelung. Ochii lui umflați nu vedeau totuși nimic, ca și când s-ar fi coborât peste ei un obositor vâl roșu...

Într-un târziu, o atingere molatică îi cuprinse brațele, numai câteva clipe, și apoi se topi, neputincioasă. El își dădu seama, ca prin vis, că trebuie să fie mâinile ei, încercând să se apere. Și atunci, deodată și foarte deslușit, își auzi propria-i voce, aspră, strâmbă, gâfâită, răbufnind ca dintr-o adâncime de pivniță. Îi trecu fulgerător prin gând „ce glas!“ și îndată, parcă și-ar fi recăpătat brusc vederea, zări două globuri albe, sticloase, aproape ieșite din orbite, cu o fină rețea de vinișoare roșii încercuind o pată rotundă albastră-viorie: ochii ei înmărmuriți într-o lucire de spaimă resemnată. Privirea îl ustura ca o muștrare nesuferită:

– Ta... a....

Vruse să strige, dar acuma sunetele i se sfărâmau în cerul gurii, hârâitoare și uscate, iar globurile albe în aceeași vreme se

măreau mereu și se împreunau într-un disc cenușiu, care apoi începea să se învârtască amețitor împrejurul petei albastre nemișcate. Un simțământ greu de leșin îi înmuie brațele. I se părea că are să se prăbușească și căuta disperat un sprijin...

Ca trezit dintr-un coșmar, sări trei pași înapoi. Degetele îi rămase rășchirate și țepene. Se uită împrejur năucit. Făcea sforțări să se orienteze. Razele becurilor, gălbui și filtrate, îl dureau, ca și când ar fi intrat repede, după un întuneric mare, într-o lumină orbitoare. Toate lucrurile i se înfățișau cu reliefuri neobișnuite. Lângă sofa, blana de urs alb se zbârlise, iar capul cu ochii morți, de sticlă, îl privea căscând gura către el, amenințător. În cămin două buturugi mocneau cu flăcări galbene, ce se răsuceau și se întindeau mânioase ca niște limbi de balaur. Între cele două ferestre dinspre stradă, consola, cu oglinda până-n tavan, încărcată de pufuri, borcane, sticlute și alte obiecte, din arsenalul de întreținere a frumuseții feminine, părea o ființă vie încremenită de rușine.

Ajunse lângă ușa dormitorului, potrivindu-și manșetele și mânecile boțite, dar uitându-se mereu uluit la sofaua pe care ea zăcea neclintită, cu capul spre dânsul, încât îi vedea numai creștetul puțin aplecat în dreapta, pieptul decoltat și rochia mototolită. Milioane de gânduri îi plouau în minte și se ciocneau în zgomote surde. Când, după un răstimp, i se mai potoli inima, observă că singurul zgomot în lume îl făcea respirația lui ostenită; încolo o tăcere blândă, moleșitoare; chiar focul în cămin ardea acum atât de lin, parc-ar fi fost un foc imaterial. Numai căldura era sugrumătoare. Sudorile îi curgeau pe obraji ca lacrimile. Și totuși mai rău îl supăra tăcerea încât, ca s-o alunge, rosti:

– Madeleine!

Căutase să fie dulce și se spăimântă de glasul care parcă era al unui străin dușmănos. Își aminti că tot astfel îl mirase același glas adineaori când... Și deodată se simți copleșit de o rușine mare, parcă s-ar fi pomenit gol în mijlocul unei mulțimi batjocoritoare. Își dădea seama că, deși avea ochii ațintiți asupra sofalei, sufletul

lui nu voia să vadă nimica de frică să nu trebuiască a înțelege prea curând.

– Madeleine! murmură apoi din nou, cu umilință, ca și când ar fi încercat să ispășească o faptă printr-un cuvânt.

Câteva clipe avu simultan toate certitudinile: că trăiește și că e moartă, că a ucis-o și că n-a ucis-o, că nu s-a întâmplat nimic și că s-a sfârșit tot... În aceleași clipe însă își mai reamintea cum, pe când se năpustise asupra ei, îi stăruise în creier, ca o poruncă, gândul că trebuie s-o omoare și că totuși n-are să moară...

Deodată, într-un fior de spaimă, zări, drept în față, un tânăr cu părul negru, puțin vâlvoi, cu figura rasă, fină, ovală și răvășită, cu ochii rătăciți, îmbrăcat în frac, dar cu manșetele ieșite din mâneci, cu plastronul frământat și o aripă a gulerului ridicată până la ureche, ca la eroii aristocratici în filmele americane, după o încăierare de box cu rivalul burghez... Tresări când își recunosc chipul în oglindă.

„Bietul Puiu Faranga!“ făcu dânsul, schițând un surâs trist, pe care cel din oglindă i-l întoarse prompt.

Surâsul însă îi îngheță brusc pe față ca o mască. În oglindă, de pe sofa, cu capul plecat ușor într-o parte, Madeleine îl privea cu ochii foarte mari și albi și cu o figură parcă disprețuitoare. Buimăcit porni spre ea, dar un zgomot îi reteză mișcarea. Brațul Madeleinei, alb și rotund, alunecase jos, oprindu-se pe gâtul ursului parc-ar fi vrut să-l alinte.

Acuma Puiu Faranga avu fulgerător revelația realității. Ochii ei păreau vii, brațul ei se lăsase într-o mișcare vie – și tocmai acestea îi spuseră mai limpede că nu mai e nici o speranță. Spaima că a stins o viață omenească i se răsuca în suflet ca un pumnal. Nu mai știa ce să facă, și neștiința aceasta îl umplea de groază, iar liniștea dimprejur îl sugruma. Întoarse deodată spatele cu o sfortare cruntă, ca și când și-ar fi smuls picioarele dintr-o țintuire, și porni afară pe ușa deschisă a dormitorului. În șira spinării o mână urmăritoare îl trăgea înapoi...

II

Avea pașii șovăitori și clătinați ca un om beat. Trecu prin odaia de dormit, în care ardea un singur bec albastru, ochi pânditor, apoi printr-un salonaș întunecos, ieși în hol, unde era o lumină supărător de vie, și se repezi la o ușă închisă în fața căreia se opri, parcă i s-ar fi sleit puterile. Pe urmă totuși se pomeni înăuntru, zvârlit ca de un vânt năprasnic, bâiguind:

– Tată!... Tată!...

Bătrânul Policarp Faranga se ridică speriat de după birou. Văzând pe fiul său, îl apostrofă puțin nervos:

– *Tu es fou?*

Când auzi glasul tatălui, Puiu se simți mai zdrobit. Groaza i se risipi și făcu loc unei disperări ameteitoare. Se apropie de birou și se prăbuși istovit în fotoliul larg de piele. Bătrânul, în picioare, îl examina ceremonios și jignit pentru necuviința lui de-a se fi rostogolit pe scaun înainte să-l fi poftit. Era și el în frac, cu pieptul plin de decorații peste care se așternea barba-i maiestuoasă, argintie și deosebit de îngrijită. Îi plăcea să apară mereu serios și măsurat, nu numai în lume, dar chiar față de sine însuși. Înalt, robust, își purta cei șaiszeci și trei de ani cu o demnitate aproape trufașă, inspirând în jurul său respect spontan... Fiindcă Puiu tăcea, își călcă pe inimă în cele din urmă și-l întrebă:

– *Mais parle donc, voyons, parle! Qu' est-ce que tu as?*

Tânărul întoarse spre dânsul niște ochi stinși, rătăcitori. Se gândea cum să-i spună ce s-a întâmplat și nu găsea cuvintele potrivite. Izbucni fără șir:

– Tată... am făcut... nu știu... a murit Madeleine...

Faranga, parc-ar fi primit o săgeată în inimă, se cutremură:

– Ce-ai zis?... Madeleine? Tu?... Imposibil!...

Încercă să citească adevărul în ochii lui, dar Puiu plecase iar capul. Un răstimp bătrânul mai stătu, frământând în minte serii de întrebări, sprijinit cu amândouă mâinile de dunga mesei,

înțepat ca un judecător fără experiență în fața unui acuzat misterios. În sfârșit, ocoli biroul, veni lângă Puiu și-l apucă de umăr:

– Unde este?...

Nu termină întrebarea și nici răspunsul nu-l așteptă decât o secundă. Ca și când mișcarea împrejurul biroului i-ar fi schimbat mersul gândurilor, porni îndată spre ieșire, lăsând ușa larg deschisă...

Puiu căzuse într-o toropeală cenușie, neclintit, parcă habar n-ar fi avut pentru ce se află aici. Gândurile îi erau acum un haos apăsător în care nimic nu izbutea să se închege într-o formă lămurită. Pe sub șuvoiul crâmpiei de gânduri însă sufletul lui înțelegea clar că tatăl său s-a dus acolo, să vadă și să se convingă dacă e adevărat că Madeleine... Astfel auzi foarte bine pașii rari, apăsați ai bătrânului și simți că ușa a rămas deschisă. Pe urmă deosebi glasul tantei Matilda, cu respirația grea și grăbită de urcarea scării, scuzându-se că a întârziat nu din vina ei, ci a șoferului care tocmai când să plece a găsit ceva de reparat la automobil... În sufletul lui Puiu răsări pe loc confirmarea: da, numai ea e vinovată căci, dacă ea venea la timp, nu s-ar fi întâmplat nimica... Bătrânul răspunse ceva Matildei. Puiu nu prinse înțelesul cuvintelor, dar auzi îndată pe tante Matilde scâncindu-se, cu întrebări scurte, insistente, alergând după Faranga. Glasurile și pașii lor se pierdură pe coridor sub cotropirea unui plâns ascuțit, prelung și săcâitor, al jupânesei care, desigur, întorcându-se în budoar, a aflat pe stăpână-sa rece și a venit să dea alarmă. Urmă o tăcere și apoi niște fâșâituri de pași sfioși. Puiu simțea că trebuie să fie feciorul care arde de curiozitate. Peste câteva momente îl auzi, în ușă, zicând candid:

– M-ați sunat dumneavoastră, conașule?

Îi făcu semn cu mâna să plece. Feciorul închise ușa fără zgomot, ca la o cameră de bolnav.

Pe urmă tăcerea se înțeleni grea, înăbușitoare. Biroul vast se împăienjenea într-un somn afund. Puiu, încremenit, nici nu mai cuteza să încerce vreo mișcare. Doar gândul că bătrânul nu se mai întoarce îl ustura din ce în ce mai dureros. De la dânsul aștepta

acuma mântuirea. El însuși nu se simțea capabil nici măcar să cugete. De altfel, totdeauna, și mai ales în ceasurile grele, bătrânul singur lua hotărârile trebuincioase.

Ceea ce îl îngrozea acum era că vremea trecea atât de încet. I se părea că s-au scurs ore întregi de când a ieșit bătrânul. Licăriri de speranță îi înfloreau în inimă: dacă nu vine, înseamnă că poate Madeleine totuși n-a murit... Speranța însă îl întrista pentru că o simțea deșartă și nu făcea decât să-i reamintească mereu împlinirea pe care el se silea să o ștergă din minte.

În sfârșit nu mai putu îndura tăcerea. Se sculă. Voia să plece, oriunde, dar să nu mai fie singur. Chiar atunci apărură în ușă tatăl său urmat de tante Matilda. Puiu înțepeni lângă birou, cu ochii nerăbdători spre bătrânul care trecu fără să-l privească. În schimb, Matilda, plânsă și amărâtă, se repezi la dânsul și-l îmbrățișă ocrotitor:

– *Ah, quel terrible malheur, pauvre petit Puiu!*

Matilda era soră cu mama lui Puiu. Rămasă văduvă foarte tânără și fără copii, își împărțise toată inima ei între operele de binefacere și nepoțelul Puiu, mai cu seamă că sărmanelul avusese nenorocirea să piardă pe maică-sa micuț de tot. Împlinea acum vreo cincizeci de ani, era înaltă, uscățivă și nobilă, se înduioșa ușor și vorbea multe și nevrute.

Auzind-o, Faranga îi zise supărat:

– Aide, Tilda, ajunge! Să lăsăm lamentările!... Tu du-te mai bine dincolo, că aici noi avem de lucru!

– *Mais si, mais si* – murmură Matilda ștergându-și ochii. *Pauvre Madeleine!... Oh, la pauvrete!... Ce catastrofă! Iacă, plec!... Puiuule scump, fii tare! Durerile și nenorocirile pentru oameni sunt lăsate de Dumnezeu!... Nu-ți pierde cumpătul și nu dispera, pauvre petit Puiu!*

Îl îmbrățișă iar și-l sărută, plângând, pe amândoi obraji. Porni. Din ușă mai zise bătrânului:

– Fii și tu calm, Poly, te implor!... Și dacă aveți nevoie de mine, să mă chemați negreșit!

III

Policarp Faranga umbla de colo până colo prin birou, cu mâinile la spate, cu fruntea în pământ, în vreme ce Puiu stătea în același loc, urmărind din privire toate mișcările bătrânului, grele, îndurerate. Părea că, sub povara gândurilor, chiar silueta lui mândră se gârbovea văzând cu ochii.

Niciodată Faranga, în viața-i bogată totuși în evenimente, nu primise o lovitură atât de neașteptată și de cruntă. Puiu îi fusese toată nădejdea, mai ales de când anii se mulțiseră pe umerii lui. El era singurul vlăstar al familiei Faranga și printr-însul familia aceasta, de obârșie străveche boierească, trebuia să se perpetueze. Cu nimica nu se mândrea mai mult bătrânul decât cu neamul său. Își urmărea ascendența până la Vlad-Țepeș. Descoperise undeva, și povestea bucuros oricui, că aprigul voievod muntean ar fi dat odată boierilor drept pildă de cinste și credință pe un Faranga. În cursul veacurilor familia a sărăcit de câteva ori, dar totdeauna a știut să-și păstreze nepătat numele... Moștenise, împreună cu un frate, o avere frumoasă. Dar fratele s-a prăpădit în vârstă plăpândă și așa a rămas el singur cu numele și averea familiei. S-a însurat pe la treizeci de ani, după ce a gustat toate plăcerile vieții ușoare, obligatorii pentru oamenii bogați și fără ocupație. Olga Dobrescu, ființă gingașă, a fost o soție ideală: bună, frumoasă, indulgentă, cu avere. Închidea ochii la numeroasele escapade pe care Poly le-a continuat și după căsătorie. În al patrulea an, a venit pe lume Puiu, iar după alți patru, Olga s-a stins. De-abia când a pierdut-o pe ea a dobândit dragostea cea mare pentru copil și a înțeles însemnătatea lui pentru viitorul familiei. Tot atunci a pus cruce și vieții ușoare, intrând în politică, spre a avea o meserie. Cu avere și nume, a făcut repede carieră. Urmase odinioară niște vagi cursuri de drept, dar firește fără a practica vreodată avocatura. Diploma îi oferea acuma posibilitatea să se considere și să fie considerat jurist. I se descoperi, de către

prieteni și ziariști binevoitori, chiar un oarecare talent oratoric și astfel toată lumea aplaudă când, printr-o împrejurare fericită, i se încredință portofoliul justiției. Deveni omul serios și grav care a rămas până azi. Purta, de când se însurase, ca un trofeu, o barbă superbă. Ea i-a câștigat odinioară celebritatea bulevardieră bucu-reșteană: cea mai frumoasă și mai îngrijită barbă din România. Tot ea îi împrumuta acuma bună parte din prestigiul necesar unui om politic cu răspundere. Pentru că sub ministeriatul său de câteva luni s-a votat o lege bună, s-a ales cu stima cercurilor judecătorești și epitetul măgulitor „omul justiției“. Nici nu se mai putea închi-pui să se facă ceva în domeniul dreptății fără a se cere părerea lui autorizată, fie la putere, fie în opoziție.

Puiu a crescut înfășurat în dragostea lui idolatră. Iubea într-însul nu numai pe copilul său și amintirea mamei copilului, ci pe continuatorul neamului. Se iubea pe sine însuși. Îi părea rău de viața de odinioară și-l muncea teama să nu se răsfrângă asupra copilului păcatele tinereții lui desfrânate. Băiatul era plăpând, ca și maică-sa. Și din pricina aceasta l-a ocrotit mai sânguitor...

În mers mașinal, Faranga își depăna amintiri și frământa re-grete. O clipă se opri și se uită plin de duioșie la Puiu care stătea mereu în picioare, pironit într-o așteptare tulbure. Îi șopti blând:

– Șezi, Puiule...

Tânărul răspunse cu o privire întrebătoare. Se așeză. Bătrâ-nul însă își reluă plimbarea, ca și când mergând în trecut ar fi vrut să ajungă la o țintă în viitor... Toate ocrotirile lui zadarnice au fost. S-a gândit să-l însoare cu o fată prin care să regenereze și împrós-păteze sângele neamului. Căsătoriile între odrasle de familii prea vechi dau progenituri șubrede. Când e prea albastru, sângele e un stigmat de degenerescență. L-a însurat de timpuriu tocmai ca să-l ferească de viața pe care a dus-o el însuși. Puiu totuși a urmat tra-diția. Căsnicia nu l-a împiedicat, ba l-a stimulat. Și l-a adus în halul de azi...

Faranga se așeză deodată la birou, calm, hotărât. Puiu căută să-i întâlnească privirea și nu reuși. Bătanul stătu câteva secunde

pe gânduri, ca și când ar fi căutat o frază sau un cuvânt, apoi luă brusc telefonul:

– Alo... Centrala?... Dă-mi te rog prefectura poliției!

Puiu îngălbeni. Realitatea întregă i se înfățișă la auzul unui singur cuvânt. Bâlbâi spăimântat:

– Ce vrei să faci, tată?

Faranga răspuse în telefon:

– Dă-mi pe domnul prefect! Și peste un minut: Domnul prefect?... Aici Policarp Faranga... Da, chiar eu sunt, dragă Nicule!... Nu, n-am plecat și nici nu mai pot pleca... Eram tocmai îmbrăcați, dar s-a întâmplat o mare, foarte mare nenorocire în familie... Ba da, nu exagerez deloc, foarte mare, repet! Închipuiește-ți, copilul meu, Puiu, într-un moment de rătăcire, desigur, a omorât pe Madeleine, pe nevastă-sa...

Aparatul îi tremura în mână. Se uita, vorbind, în ochii lui Puiu, care se zbuciuma să-i ghicească gândul.

– Da, într-adevăr, de necrezut... Și cu toate astea... Te rog dar să te ostenești numaidecât până la mine, să vedem ce-i de făcut... Te rog!... Firește, evident, trebuie să aduci și pe procurorul de serviciu...

Așeză receptorul pe furcă și rămase cu mâna întinsă și cu ochii țintă la Puiu.

– L-ai chemat să mă aresteze? întrebă tânărul, fără pic de sânge în obraji, cu glasul răgușit.

Faranga avu un zâmbet straniu:

– Tu nu te așteptai la urmări? La nimic?

– Da... Ba da – murmură Puiu, după o pauză, frânt, plecând capul.

– Sper că-ți dai seama ce-ai făcut?

– Am greșit – șopti Puiu mai răgușit ca adineaori.

– Ei bine, ești un asasin! scrâșni bătrânul, parc-ar fi smuls cuvântul cu un vârf de cuțit. Un Faranga ucigaș ordinar, ca orice derbedeu... Ah!

Sfărâmă între degete o foaie de hârtie. Se potoli îndată și adăugă:

– Dar acum nu mai e timp de pierdut cu vorbe zadarnice. În zece minute prefectul va fi aici. Până atunci trebuie să te hotărăști și să alegi!

Puiu ridică o privire uluită:

– Ce să aleg, tată?

Bătrânul Faranga își reveni încurcat:

– Așa-i, încă nu-ți spusei... Mi s-a părut că...

Zăbovi puțin până să-și ordoneze gândurile. Apoi se sculă, se apropie și se lăsă în fața lui, pe celălalt fotoliu. Urmă cu o voce moale, în care era și imputare, și milă:

– Nu te-am descusut deloc, adevărat... Nu te-am întrebat nici de ce ai omorât-o și nici cum ai omorât-o... Ar fi fost de prisos. Moartea vorbește mai elocvent ca toate frazele. Și totuși nu pot să nu mă întreb mereu pe mine însumi cum s-a putut găsi un om, și încă copilul meu, care să asasineze o ființă atât de bună ca Madeleine?... Pe Mădălina noastră!... Care ți-a tolerat tot, tot, care n-a vrut nici măcar să audă despre murdăriile tale multiple și continue!... E extra-ordinar, pur și simplu extraordinar!

– Nici eu nu știu, tată – zise foarte sincer tânărul, frângându-și mâinile și abia reținându-și lacrimile.

– Cred, cred! aprobă Faranga și cu vorba și cu capul. Da, a fost o rătăcire, un moment de nebunie subită... Numai așa s-ar putea explica o faptă atât de inexplicabilă și o crimă atât de monstruoasă. Căci, oricât de ticălos erai altfel, de o înșelai cu toate femeile posibile și imposibile, aveam impresia că în fond tot pe Mădălina o iubeai cu adevărat. Lasă că nici nu se putea să n-o iubești. Cine a cunoscut-o a îndrăgit-o. Și-apoi, tu însuși, doar din dragoste ai luat-o...

– Am iubit-o mult, nespus de mult, tată – făcu Puiu cu ochii în gol și parcă pipăindu-și sufletul. Mult de tot și cu toate astea vezi bine cum... (Tăcu și apoi adăugă aproape în șoaptă:) Poate că mi-am pierdut mințile...

Bătrânul avu o tresărire. Și, ca și când i-ar fi părut rău că s-a înmuiat, vocea îi redeveni aspră:

– Toate acestea sunt acum vorbe sterpe. Realitatea este că vine prefectul cu procurorul. Crima naște ispășirea. Vasăzică...